

W. SHAKESPEARE
TROILOS
A KRESSIDA

DIVADLO ANDREJA BAGARA V NITRE
vznamenané „Za vynikajúcu prácu“
a „Za zásluhy o výstavbu“

38. SEZÓNA
272. PREMIÉRA

WILLIAM SHAKESPEARE

TROILOS A KRESSIDA

Hra v dvoch častiach

Preklad:
Jozef Kot

Dramaturgia:
Darina Kárová

Úprava:
Zdeněk Kaloč a Jiří Josek a. h.

Scéna:
Albert Pražák a. h.

Kostýmy:
Jiří Pitr a. h.

Hudba:
Daniel Forró a. h.

Réžia:
ZDENĚK KALOČ a. h.

SLOVENSKÁ PREMIÉRA 30. JANUÁRA 1988

Riaditeľka: zaslúžilá umelkyňa Hilda Augustovičová
Vedúci umeleckého súboru: Karol Spišák

OSOBY A OBSADENIE

PRIAMOS	JÁN KOVÁČIK
HEKTOR	PETER STANÍK
TROILOS	DUŠAN SZABÓ
PARIS	VLADIMÍR BARTOŇ
HELENOS	PETER MIŠÍK
MARGARELON	IVAN VOJTEK st.
AINEIAS	ANTON ŽIVČIC
KALCHAS	ANDREJ RIMKO
PANDAROS	zaslúžilý umelec JOZEF DÓCZY
AGAMEMNON	ERNEST ŠMIGURA
MENELAOS	RUDOLF KRAUS
ACHILLES	MARIÁN SLOVÁK
AIAS	IVAN VOJTEK ml.
ODYSSEUS	DUŠAN LENCI
NESTOR	JÁN KUSENDA
DIOMEDES	JÁN GREŠŠO
PATROKLOS	STANISLAV KRÁL
THERSITES	JÁN GALLOVIČ
PARIDOV SLUHA	MARTIN ŠEBO
DIOMEDOV SLUHA	ROBERT KIRCHHOFF ext.
TROILOV SLUHA	MARIO KEČKÉŠ ext.
ANTENOR	FRANTIŠEK RONEC ext.
HELENA	ADELA GÁBOROVÁ
ANDROMACHA	JANA BITTNEROVÁ
KASSANDRA	EVA PAVLÍKOVÁ
KRESSIDA	MARTA SLÁDEČKOVÁ
PRVÁ ŽENA	ERIKA KRALČÁKOVÁ
DRUHÁ ŽENA	BOŽENA PLOŠČINSKÁ
BOJOVNÍCI, GRÉCKI A TRÓJSKI VOJACI	ČLENOVIA UMELECKO- -TECHNICKÉHO PERSONÁLU

Predstavenie vedie: Michal Kožuch

Text sleduje: Jana Koleničová

Reprodukcia hudby: Jiří Bárta

Svetlá: Bernard Šiška

Javiskový majster: Jozef Drobec

Scénu, parochne a kostýmy vyrobili dielne DAB pod vedením
Jozefa Valenta

PÄTNÁŠŤMINÚTOVÁ PRESTÁVKA PO I. ČASTI

HRA O VOJNE A O LÁSKE (o vojne v láske a o láske vo vojne)

Pochopiť zmysel tejto Shakespearovej problematickej hry, znamená v prvom rade rozriešiť dilemu: hra o vojne alebo hra o láske. Pre druhú alternatívu hovorí už názov hry a tiež skutočnosť, že ľúbostný príbeh Troila a Kressidy je v hre uzavretý, aj keď z ľúbostnej dezilúzie Troila nie sú vyvedené „praktické“ dôsledky vo forme trestu či pomsty. Príbeh vojnový je oproti tomu iba výsekcom z oveľa dlhšieho vojnového diania. Vojna však neslúži ľúbostnému príbehu iba ako kulisa, dobové pozadie či prostredie. Vojnové motívy sú rozvinuté do šírky, aká je pre púhe ilustrovanie ľúbostnej histórie nadbytočná a nepotrebná. V celkovom rozsahu textu sa vojnovým problémom venuje viac miesta než scénam bezprostredne spojeným s tematikou ľúbostnou. Preto nám nezostáva iné, ako pokladať názory akcentujúce alebo stránku ľúbostnú alebo vojnovú za jednostranné a označiť Troila a Kressidu za dielo dvojtematické – hru o vojne a o láske.

* * *

Príbeh hry rozvetvený do dvoch dejových pásem – ľúbostného a vojnového – nie je rozuzlený podľa konvencií dramatickej stavby. Ľúbostný vzťah Troilos a Kressida je síce ukončený, ale nie sú z neho vyvedené dôsledky (ani Kressida ani Diomedes nie sú potrestaní). Prípád Helena zostáva otvorený. Boj Menelaa s Paridom zostáva nerozhodný – boj pokračuje. Jediný dejový motív, ktorý sa plne realizuje, je Achillova pomsta: Hektor, víťaz nad Patroklom, je Achillom zbabelo zavraždený.

Táto neuzatvorenosť príbehu bola zrejme hlavnou príčinou rozpakov nad žánrovou klasifikáciou hry. Tragické vyznenie je – napriek Hektorovej smrti – neprijateľné, pretože Hektor nie je hlavným hrdinom hry, a iné tragické udalosti tu nenájdeme. Okrem toho zreteľne chýba akákoľvek katarzia (očista). Nemožno hovoriť ani o komediálnom rozuzlení, tým skôr, že ťažko možno posúdiť, či v hre prevažujú prvky komické či tragické. Nezostáva teda iná možnosť, než označiť Troila a Kressidu za tragikomédiu. Tento dramatický útvar v dobe Shakespearovej – samozrejme – nebol známy. To však nič neznamená: najskôr musel existovať a až potom mohol byť pomenovaný. Pretože to bol až donedávna útvar výnimočný, prevládala tendencia vtiesnať Troila a Kressidu do niektorej z bežných priehradok. Po skúsenostiach s modernou dramatickou tvorbou, predovšetkým s dielom Friedricha Dürrenmatta, musíme s žánrom tragikomédie rátať a niet dôvodu, prečo by sme nemali hľadať jeho korene v minulosti, trebárs práve u Shakespeara...

Tragikomický je osud Troilov (konfrontácia jeho ilúzií so skutočnosťou), tragikomická je trójska vojna (konfrontácia motívov a dôsledkov), tragikomické sú aj portréty bájných hrdinov (konfrontácia vojnových ilúzií so skutočnosťou)...

Najstručnejšia charakteristika Troila a Kressidy by mohla znieť: dezilúzia v ľúbostnej sfére, demystifikácia vo sfére vojnovnej.

* * *

Je celkom zákonité, že práve naše storočie, ktoré má na konte dve svetové vojny, našlo pochopenie pre túto čudnú, často zaznávanú Shakespearovu hru, spravodlivo ju ocenilo a zaradilo k najhlbším moderným dielam Shakespearovej dramatiky. Nemilosrdne demystifikujúci a deziluzívny pohľad na vojnu a vojnové hrdinstvo nemožno v tejto dobe ignorovať či nepochopiť.

Zdeněk Hořínek

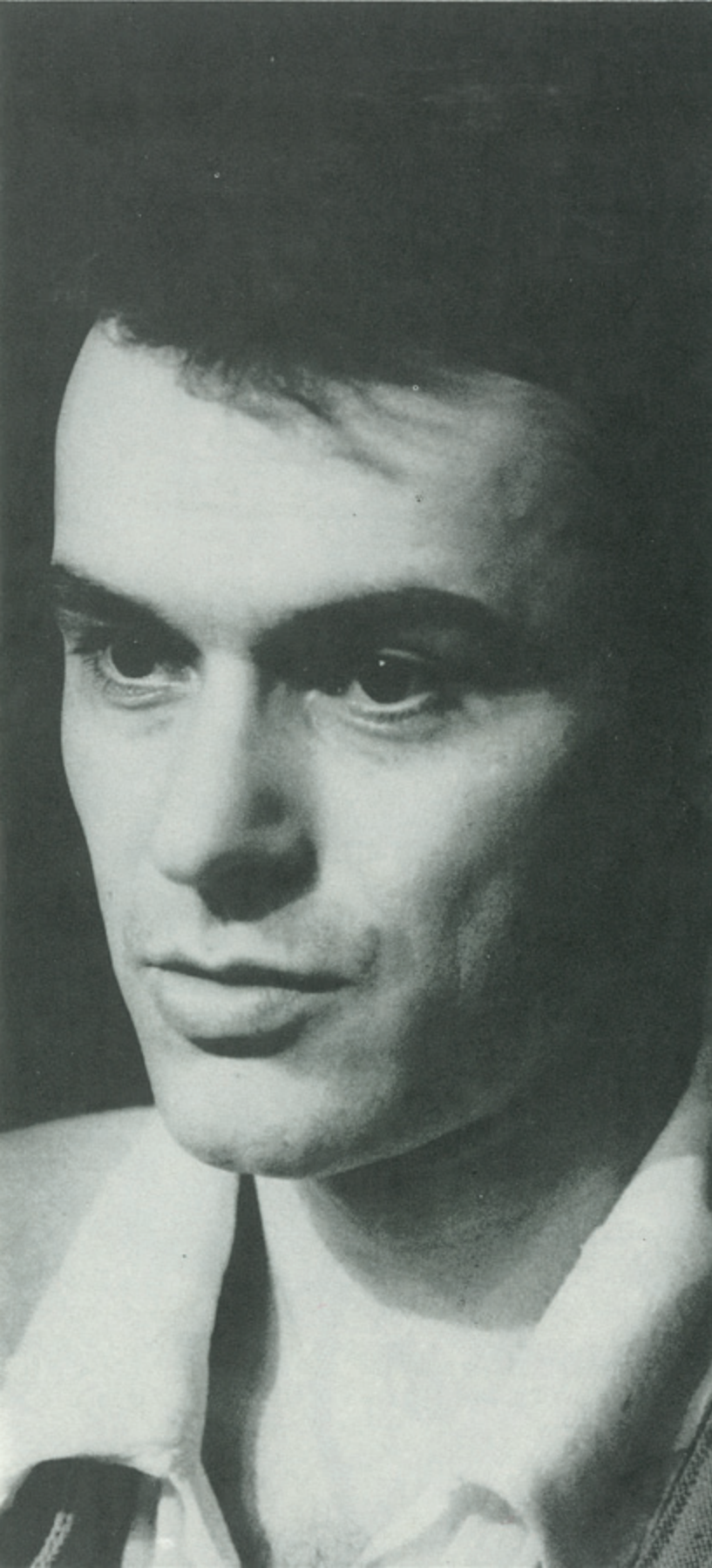
TRAGIKOMICKÉ POSTAVENIE dnešného človeka v dnešnom svete, kedy myšlienkovým sebakpresiahnutím, ktoré vzbudzuje posvätnú úctu, dospel k istote sebazničenia, má blízko k Shakespearovmu pohľadu alebo – preto je Shakespearov pohľad pociťovaný tak súčasne. Troilos a Kressida je príbuzný s Hellerovou Hlavou XXII. Zdá sa, že ide o koláž žánrov – grotesky (či buffonády), analyticko-filozofického sporu a lyrických zábleskov.

Rovnako ako v dnešnom svete, tak aj v hre je celkový stav sveta a osud jedinca nedeliteľný. Vzťah jedinca k spoločnosti a spoločnosti k jedincovi nesporne silne formuje – deformuje jedincove intímne vzťahy.

* * *

Myslím, že by nebolo šťastné siahť po vizuálnej podobe antického Grécka či Tróje. Napokon hra bola napísaná ako ostrý politický pamflet a inšpirovaná vtedy prebiehajúcou anglicko-španielskou vojnou. Text bol vraj určený pre univerzitné predstavenie (predpokladala sa znalosť mytológie, a teda aj fungovanie rozporu medzi ustálenou predstavou o hrdinoch bájí a ich deheroizáciou).

Druhým extrémom by pochopiteľne bolo siahnutie po doslovnej súčasnosti (i keď rad regionálnych konfliktov, ako vojna Irán – Irak, libanonské frakcie a ich nekonečné boje – sa na Troila a Kressidu veľmi ponášajú). Predpokladajme skôr, že by sme mohli vyjsť z vizuálnej podoby niektorej vojny minulého storočia, prípadne počiatku tohto storočia.

Jadrom priestoru je niečo, čo možno nazvať obliehanou Trójou. Je to nemobilný priestor pred evakuáciou; ako keď je pred maľovaním či sťahovaním, alebo ako keď evakovali Louvre pred postupujúcim wehrmachtom (alebo vo Vojne a mieri popis scény evakuácie rodiny Rostovových). Sochy sa ukladajú do dební s drevitou vlnou. Priestory školy slúžia ako vojenská ubikácia, palác ako lazaret. Všetko slúži nie tomu, pre čo bolo postavené, ale potrebám prežitia. Jedno veľké provizórium, v ktorom sa ľudia tiesnia a v ktorom vládne nervozita.

Dennodenná improvizácia, vynútená vojnovými okolnosťami, mení tento priestor na stále čosi iné – okrem lazaretu a ubikácií aj na poradnú miestnosť či bunker generálneho štábu alebo na priestor slúžiaci milostnému zblíženiu a svadbe „na divoko“.

Trója je síce obliehaná, ale výpadmi a občasnými potýčkami sa dočasná demarkačná čiara mení. Preto sa môže priestor – jadro „rozpínať“ a ak treba na chvíľu okupovať takmer celú plochu javiska, potom sa zas zúžiť „pod tlakom nepriateľa“.

Okolo jadra zo všetkých strán je priestor grécky – mobilný ako poľný tábor.

Zdeněk Kaloč

(úryvky z režijného rozboru hry v DAB)

ZAČÍNA SA V TÓNE BUFFY. Achilles, hrdinský Achilles, legendárny Achilles, sa povaluje v posteli so svojim mužským partnerom – Patroklom. Je to pederast, hádavý ako stará trhovkyňa, je to nafúkanec a hlupák. Hlúpejší než on je už len Aias, veľká kopa mäsa s vtáčim mozgom. Týmto dvom obrom, ktorí na seba žiarlia, sa posmieva celý tábor. Obaja sú zbabelci. Ale Shakespeareovi nestačí ani toto. Achilles s Patroklom sa zabávajú v stane tým, že parodujú kráľov a vojvodcov. Shakespeareovi šašovia často parodujú kráľov. Ale tu je posmech ešte rúhavejší a nikoho nešetří. Hrdinovia sa hrajú na šašov a sú to šašovia. Len skutočný šašo nie je šašom. Ten si robí šašov z kráľov. Je múdrejší než oni. Nenávidí a posmieva sa... Dokonca aj Nestor a Odysseus sú na chvíľu namočení do toho všeobecného bláznovstva. Je to pár starých tárajov, ktorí nemôžu vyhrať vojnu bez pomoci dvoch závistlivých silákov.

A v Tróji? Starý kupliar a mladé dievča sa dívajú, ako sa bojovníci a kráľovskí synovia vracajú zo šarvátky pod mestskými hradbami. Pre nich oboch vojna neexistuje. Nespozorovali ju. Vidia len prehliadku mužov.

V Tróji je ešte Helena... Paris ju oslovuje Hela (u Shakespeara Nell). Pôvabná Hela, grécka kráľovná, pre ktorú sa vedie vojna, žartuje ako pobehlica z londýnskej krčmy. Tento tón buffy, tón veľkej paródie, anachronizmov a súčasných narážok, udivuje v diele, ktoré vzniklo rok po Hamletovi (1602–3).

Možno ani tak neprekvapuje tón buffy, ako jeho náhle prerušenie, alebo skôr zmiešanie s veľmi trpkou filozofiou a vášnivou poéziou. V gréckom tábore si nikto nerobí ilúzie. Všetci vedia, že Helena je ľahká žena a že sa bojuje kvôli paroháčovi a pobehlici. Vedia o tom aj Trójania. Vie to Priamos aj Cassandra, vie to dokonca aj Paris a určite to vie Hektor. Vedia to jedni aj druhí. Čo na tom, že to vedia? Vojna trvá už sedem rokov a bude pokračovať. Helena nestojí ani za kvapku preliatej gréckej a trójskej krvi. Čo na tom? Čo to znamená – nestojí za to?

Menelaos je paroháč, Helena je pobehlica, Achilles a Aias – šašovia. Ale vojna nie je šašovstvo. Zomierajú v nej Gréci aj Trójania, padne v nej Trója. Hrdinovia vzývajú bohov, ale v Troilovi a Kresside niet bohov. Niet bohov a niet osudu.

Tak prečo sa vlastne vedie vojna? Na nijakej strane nebojujú len hlupáci. Hlúpy nie je ani Nestor ani Odysseus, ba ani Agamemnon. Hlupák nie je ani Priamos ani Hektor ani Troilos túžiaci po absolútne. Hádam v žiadnej Shakespeareovej dráme neanalyzujú hrdinovia tak uzvato a vášnivo seba a svet. Chcú voliť s plným vedomím. Filozofujú, ale nie je to ani ľahká ani hraná filozofia. A nie je to len rétorika.

V Troilovi a Kresside prebieha od prvej až do poslednej scény, aj keď stále prerušovaný buffonádou, veľký spor o zmysel a cenu vojny, o existenciu a cenu lásky. Mohli by sme ho pomenovať aj inak: je to spor o existenciu morálneho poriadku v krutom a nerozumnom svete. Dánsky princ Hamlet bol postavený pred rovnakú skúšku.

Vojna pokračuje. Zabíjajú sa v nej navzájom Trójania aj Gréci. Ak je vojna len vraždenie, je svet, v ktorom vojna existuje, absurdný. Ale vojna pokračuje, treba jej dať zmysel, aby bol zachránený zmysel sveta a systém hodnôt.

Jan Kott

poľský shakespearológ

(úryvok zo štúdie „Troilos

a Kressida pozoruhodne súčasní“

Texty pripravila D. Kárová)

DIVADLO NA VINOHRADOCH je scéna, ktorá svojou minulosťou je pre pražský divadelný život neodmysliteľná. 24. XI. 1987 si toto naše družobné divadlo slávnostne pripomenulo 80. výročie svojho založenia. Mená umelcov, ktorí vytvárali profil tejto druhej najväčšej pražskej scény sú pýchou českej divadelnej kultúry; režiséri: Karol Hugo Hilar, Jaroslav Kvapil, Jiří Frejka, Jan Škoda; dramaturgovia: Karel Čapek a František Langer; výtvarníci: Vlastislav Hofman, Jozef Čapek, František Tröster. Rovnako bol na osobnosti bohatý i herecký súbor: Václav Vydra st., Zdeněk Štěpánek, František Smolík, František Kreuzmann, Jiří Plachý, Vladimír Šmeral, Leopolda Dostálová, Zdeňka Baldová, Míla Pačová, Anna Letenská, Jiřina Štěpničková, Dana Medřická a ďalší... Väčšina z nich neskôr pôsobila v ND. I dnes je tento súbor doslova nabitý umeleckými osobnosťami, ktoré má možnosť každoročne vidieť i náš nitriansky divák. Po celý čas svojej existencie zohrávalo vinohradské divadlo významnú úlohu v českej divadelnej kultúre. Dôležité obdobie v jeho histórii nastalo po roku 1945, zvlášť v 50. rokoch, kedy pod názvom Divadlo Československej armády uvádzalo pokrokový repertoár, ktorému zostalo verným až podnes. Jeho dlhoročný riaditeľ, zaslúžilý umelec Zdeňek Míla na slávnostnom zhromaždení formuloval súčasné poslanie divadla slovami: „Byť divadlom súčasným a pomáhať zrodu pôvodných hier – také je krédo Divadla na Vinohradoch.“ Jubileum pozdravilo mnoho gratulantov, medzi ktorými nechýbali ani zástupcovia nášho divadla: riaditeľka zaslúžilá umelkyňa Hilda Augustovičová, dramaturg Dr. Ján Laca a ekonomický námestník Ing. Alexander Szabó. Za dlhoročnú vynikajúcu a spoločensky záslužnú umeleckú činnosť pri budovaní socializmu a pri príležitosti 80. výročia založenia Divadla na Vinohradoch prepožičal divadlu prezident ČSSR Rad Víťazného februára.

Svojim kolegom a priateľom v Divadle na Vinohradoch srdečne blahoželáme!

10. – 12. NOVEMBRA 1987 uviedol v DAB náš pražský družobný súbor Divadla na Vinohradoch Turgenevovu hru Mesiac na dedine. Po tri večery obsadené hľadisko mohlo sledovať pekné herecké výkony populárnych hercov: Gabriely Vránovej, Viktora Preissa, Ilju Raceka, Svatopluka Skopala, Aleny Procházkovej, Ludmily Vostrčilovej a ďalších.

V DŇOCH 27. a 28. NOVEMBRA 1987 nás navštívila trojčlenná delegácia z Čínskej ľudovej republiky: scénograf a zástupca riaditeľa Ústredného experimentálneho divadla Xue Dianjie, pracovník MK ČLR Wang Zheng Chun a redaktor divadelného časopisu vydávanom MK ČLR Lio Gue Fu, ktorá v ČSSR študovala európske divadlo na podnet čínskych psychológov a sociológov, ktorí označili európske divadlo za vysoko komunikatívne a na myslenie diváka silne pôsobivé. Popri Prahe a Bratislave boli im doporučené – podľa ich slov – „aj dve výrazné slovenské divadlá: Martin a Nitra.

1. a 2. DECEMBRA 1987 oplátilo DAB návštevu pražských hostí u nás vystúpením v Divadle na Vinohradoch. Leskovova Vidiečka lady Macbeth a Simonov Byt zaujali vypredané hľadisko, ktoré odmeňovalo našich hercov potleskom aj na otvorenej scéne. O oboch predstaveniach sa pochvalne vyjadrila aj odborná kritika.

OD 7. DO 13. DECEMBRA 1987 bol na študijnej ceste v našom družobnom Divadle L. Solskíeho v Tarnówe (PLR) dramaturg Dr. Ján Laca, kde popri návšteve predstavení sa informoval o organizácii poľského divadelníctva, dramaturgických plánoch a umeleckých zámeroch jednotlivých súborov.

4. JANUÁRA 1988 uzavrelo DAB s k. p. Atómových elektrární, Mochovce dohodu o vzájomnej spolupráci. DAB odohrá pre pracovníkov EMO niekoľko predstavení, poskytne kultúrny program pri rôznych slávnostných príležitostiach, ako aj metodickú pomoc ich krúžkom ZUČ, a na druhej strane EMO zabezpečí propagáciu DAB medzi svojimi spolupracovníkmi, prevezme každoročne patronát nad niektorým predstavením Májovej divadelnej Nitry a zabezpečí pre nás exkurziu na stavbu EMO. Dohoda bola uzavretá na päť rokov.

Program DIVADLA ANDREJA BAGARA V NITRE, č. 2/1988 k hre Williama Shakespeara TROILOS A KRESSIDA. Zodpovedná redaktorka riaditeľka, zaslúžilá umelkyňa HILDA AUGUSTOVIČOVÁ. Redakcia a grafická úprava dramaturg PhDr. JÁN LACA. Obálku navrhol Grzegorz Fudala. Fotografie zo skúšok Pavol Dřízal. Povolené prípisom PK, číslo HS 10778/53. Vytlačili Nitrianske tlačiarne, n. p., Nitra.

Cena Kčs 3,-

